
Beschaving en Identiteit

Over Huntingtons 'Clash of Civilizations'

Simon Vincken*

1. Inleiding

In de zomer van 1993 verscheen in het vaktijdschrift *Foreign Affairs* een ophefmakend artikel genaamd *The Clash of Civilizations?* van de hand van de Amerikaanse politicooloog Samuel Huntington. In dat artikel stelt Huntington zich de vraag welk gegeven de toekomstige conflicten op mondiaal vlak zal bepalen, nu met de val van de Berlijnse Muur en het aflopen van de Koude Oorlog het tijdperk van strijdende ideologieën ten einde is gekomen.¹ Op die vraag formuleert hij meteen een duidelijk, maar controversieel antwoord: '[t]he great divisions among humankind and the dominating source of conflicts will be cultural'.² Volgens Huntington zullen het de conflicten zijn tussen verschillende culturen die de hoofdrol gaan spelen in de verdere geschiedenis van de mensheid. In feite valt zijn betoog uiteen in drie delen. Ten eerste beargumenteert hij het bestaan van verschillende beschavingen (culturele entiteiten) die het hoogste en voornaamste niveau van collectieve identificatie voor een individu uitmaken. Vervolgens betoogt hij in een tweede stap dat deze beschavingen noodgedwongen zullen botsen en conflicten onvermijdelijk zijn. En tot slot bespreekt hij de conclusies die we daaruit moeten afleiden met betrekking tot de taak van het Westen en voor de acute problemen in de toekomst.

De kritiek die er op deze hypothese kwam, was enorm. Het leeuwendeel van de critici richtte zijn pijlen op het tweede deel en betoogde dat het bestaan van meerdere beschavingen niet noodzakelijk moest leiden tot een botsing of toch ten minste dat deze conflicten alleszins niet de motor achter de geschiedenis zouden worden.³ De Indiase econoom en nobelprijswinnaar Amartya Sen maakt in zijn boek *Identity and Violence. The Illusion of Destiny* echter de volgende interessante bedenking: '[t]he difficulty with this approach begins with unique categorization, well before the issue of a clash – or not – is even raised. Indeed, the thesis of a civilizational clash is

---

* Simon VINCKEN studeerde Klassieke Talen in Leuven en Rome en behaalde daarnaast een bachelor aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte. Momenteel studeert hij een master in de Filosofie aan de Humboldt-Universität en maakt hij deel uit van het Studienkolleg zu Berlin. E-mail: vincken.simon@gmail.com

conceptually parasitic on the commanding power of a unique categorization along so-called civilizational lines'.⁴ Volgens Sen is het niet zozeer de hypothese van een *botsing* tussen verschillende beschavingen die problematisch is, maar wel Huntingtons aanname dat mensen in eerste instantie ingedeeld kunnen worden volgens de beschaving waartoe ze behoren. Hiermee maakt hij Huntingtons eerste argument tot voorwerp van zijn kritiek: Huntingtons veronderstelling dat mensen zich in de eerste plaats identificeren met iets wat men beschaving noemt, zijn aanname dat individuen zouden samenvallen met hun culturele – en voor Huntington is dat vaak hun religieuze – identiteit, is volgens Sen totaal verkeerd.

In dit essay willen wij die kritiek van Sen op Huntington doordenken en evalueren. Eerst willen we nagaan wat Huntingtons aanname omtrent identiteit precies is en welke rol de gegevens 'cultuur' en 'beschaving' daarin spelen. Vervolgens zullen we zien dat dit een veel complexere aangelegenheid is dan Huntington laat uitschijnen. Daarvoor zullen we in eerste instantie de focus verleggen van het globale niveau (waarop Huntingtons hypothese zich situeert) naar het individuele, naar dat wat de concrete identiteit van personen uitmaakt. Hierbij zullen we – precies om te verduidelijken wat een rijkere invulling van het begrip 'identiteit' kan inhouden – gebruik maken van het concept *intersectionality*, dat we ontleen aan de *gender studies*. Vervolgens zullen we – met deze complexere invulling van identiteit voor ogen – terugkeren naar het globale niveau om aan te tonen dat Huntingtons positie onhoudbaar is, juist omdat ze zich beroept op een identiteitsbegrip dat niet overeenkomt met de daadwerkelijke invulling die ze bij concrete individuen krijgt. Een meer dynamische en genuanceerde opvatting van het gegeven 'identiteit' is noodzakelijk indien men recht wil doen aan de realiteit. Op die manier zal ten slotte duidelijk worden dat Sens kritiek op Huntington gerechtvaardigd is wanneer hij stelt dat de mensheid niet ingedeeld kan worden aan de hand van één criterium.

2. *Huntington over beschavingen*

Wat Sen in de eerste plaats verwijt aan Huntington, is dus diens these dat het meest algemene niveau waarop mensen zich identificeren, dat van hun beschaving is en dat het bijgevolg mogelijk is om de mensheid naar gelang de scheidingslijnen van deze beschavingen in te delen. Als we het artikel van Huntington van naderbij bekijken, zien we dat dit inderdaad is wat hij doet. In één van de eerste paragrafen, getiteld 'The Nature of Civilizations', vat hij zijn standpunt daaromtrent samen, alvorens over te gaan tot zijn argumentatie waarom beschavingen zullen botsen. Eerst verklaart hij

wat hij precies onder een beschaving verstaat: '[w]hat do we mean when we talk of a civilization? A civilization is a cultural entity. Villages, regions, ethnic groups, nationalities, religious groups, all have distinct cultures at different levels of cultural heterogeneity. [...] A civilization is thus the highest cultural grouping of people.'⁵ Met die definitie lijkt in eerste instantie niets mis; het probleem duikt pas op in het tweede deel van die laatste zin, waar Huntington het gegeven 'identiteit' invoert: 'and the broadest level of cultural identity people have short of that which distinguishes humans from other species. [...] People have levels of identity: a resident of Rome may define himself with varying degrees of intensity as a Roman, an Italian, a Catholic, a Christian, a European, a Westerner. The civilization to which he belongs is the broadest level of identification with which he intensely identifies'.⁶

Huntington beweert dus het volgende. Mensen behoren op verschillende niveaus tot een culturele groepering, die zich laat bepalen in contrast met andere groepen: mijn dorp versus de andere dorpen, mijn land versus de andere landen enzovoort. Een beschaving is zo een niveau, en wel het hoogste: indien men nog hoger gaat is het niet meer mijn groep mensen versus een andere groep mensen, maar wij, mensen als groep, versus andere levende wezens. Een beschaving is dus het breedste niveau waarmee ik mezelf sterk identificeer en – indien we deze redenering tot haar uiterste consequenties doortrekken – waarmee anderen mij zullen identificeren; indien men de wereldbevolking dan ook naar identiteit wenst op te delen, moet men vanuit deze distincties vertrekken. Daarmee heeft Huntington niet beweerd dat mensen zichzelf en de anderen enkel met beschavingen identificeren. Zoals hij zelf zegt: een individu kan tegelijkertijd Italiaan, katholiek, Europees en westers zijn; een hoger niveau bestaat er echter niet. En indien men een prognose wil maken van de toekomstige mondiale conflicten, dan zal men dit hoogste niveau als de bepalende factor moeten beschouwen. Merk op dat Huntington hier in feite op een zeer structuralistische manier over culturele entiteiten en identiteit in het algemeen denkt: deze begrippen ontlenen hun invulling aan de plaats in het geheel (verschillende niveaus) en in contrast met wat ze niet zijn (de anderen). Op zich is dat niet verkeerd, maar in het vervolg zullen we aantonen dat er heel wat meer factoren bepalen welke plaats een element inneemt in het geheel dan diegene die Huntington aanhaalt (namelijk culturele ordes en beschavingen).

Een eerste – eerder kleine, maar voor de hand liggende – kritische bedenking die men hierbij kan maken betreft Huntingtons bewering dat dit het hoogste niveau van identificatie is 'with which he *intensely* identifies'.⁷ Dat er überhaupt zoiets bestaat als verschillende culturen zal niemand ontkennen. Maar is het inderdaad zo dat iedereen

zich op die schaal nog sterk identificeert met de anderen? Voor sommige personen – en in bepaalde culturen al meer dan in andere – zal dit zeker het geval zijn, maar kan men stellen dat dit een patroon is dat we kunnen veralgemenen? Op het eerste gezicht zullen veel mensen vermoedelijk geneigd zijn om hier een negatief antwoord op te geven. Maar misschien is dat een al te vlugge reactie en moeten we Huntington op dit punt alvast enig krediet geven. Aangezien wij bijna ons hele leven in dezelfde cultuur verblijven en vertoeven, is het vaak zeer moeilijk om er even kritisch afstand van te nemen en te beseffen hoe subtiel, maar verregaand onze identificatie ermee is. Een voorbeeld: wanneer iemand op vakantie gaat naar India, zal hij of zij aanvankelijk vaak – na enige tijd die men nodig heeft om te wennen aan de andere omgeving – bedenken dat het verschil in cultuur toch ook weer niet zo groot is. Maar stel dat hij op een dag verdwaalt op een markt en om de uitgang te vinden in paniek hulp vraagt aan een lokale inwoner, die hem vervolgens doorheen de wirwar van steegjes vriendelijk naar een uitgang brengt, maar dan wel niet nalaat om een aanzienlijke vergoeding te vragen. Hoe onschuldig en kleinschalig deze situatie ook mag zijn, op zo'n moment is de kans groot dat die persoon een verschil ervaart tussen zijn of haar eigen cultuur en die van de ander en zich bijgevolg inderdaad sterk identificeert met zijn 'eigen beschaving' en de ander beschouwt als behorende tot een 'andere beschaving'.

Bovenstaand voorbeeld werd enkel aangehaald om iets zeer specifiek duidelijk te maken: mensen identificeren zichzelf en anderen inderdaad met een beschaving, zelfs al zijn ze zich daar in hun dagelijkse leven niet altijd van bewust en zelfs al is datgene wat deze identificatie oproept niet noodzakelijk een cultureel verschil. Daarmee is echter niet gezegd dat dit het enige of het belangrijkste niveau van identificatie zou zijn. Hetzelfde voorbeeld zou men immers ook op andere aspecten van iemands identiteit kunnen toepassen. Wanneer een heteroseksueel 's avonds verdwaalt in de straten van Londen en plots beseft dat hij in een buurt vol homoseksuele bars en disco's terecht is gekomen, kan hem eenzelfde gevoel bekruipt: men is zich plots zeer sterk bewust van dat ene specifieke element dat een rol speelt in de constitutie van zijn of haar identiteit. En ook hier zal – net als bij een verschil tussen twee beschavingen – de attitude verschillen van persoon tot persoon, en de intensiteit ervan zal in grote mate ook afhangen van diens opvoeding en achtergrond. Bovendien is het nog maar de vraag in welke mate dergelijke extreme en uitzonderlijke crisismomenten ons iets kunnen leren over hoe wij ons gedragen in het leven van alle dag.

Ervan uitgaande dat het niveau 'beschaving' dus wel degelijk een rol speelt in de totstandkoming van onze identiteit zal Huntingtons positie echter nog steeds onhoudbaar blijken: het is immers een vorm van reductie. Huntington lijkt namelijk slechts

te denken langs één *verticale* as: de voorbeelden die hij aanhaalt, beginnen steeds op het laagste, lokale niveau en lopen zo op tot het hoogste, mondiale level, dat van de beschaving; '[v]illages, regions, ethnic groups, nationalities, religious groups',⁸ alsook even later: 'a Roman, an Italian, a Catholic, a Christian, a European, a Westerner'.⁹ Waar Huntington aan verzaakt, is ook te denken langs *horizontale* assen. Hij vergeet dat persoon x, die deel uitmaakt van de (*Sub-Sabarian*) *African civilization*, ook vrouw is, en zwart, en katholiek, en een passie heeft voor muziek en dans: factoren die een essentiële rol spelen bij de totstandkoming van haar identiteit en die zij zonder enige twijfel gemeenschappelijk heeft met persoon y uit de (*North-American*) *Western civilization*. Het feit dat Huntington hier geen aandacht aan schenkt, is een blinde vlek van zijn theorie en vormt, ons inziens, de meest fundamentele objectie die men ertegen kan maken.

In de volgende paragraaf zullen wij deze horizontale as wat meer toelichten aan de hand van het kritisch-theoretische concept *intersectionality*, om dit vervolgens te hanteren bij het formuleren van een kritiek op Huntingtons reductieve voorstellingswijze. Merk op dat we hierbij de focus verleggen van het globale niveau waarover Huntington een hypothese formuleert, naar het individueel-persoonlijke niveau, waar de concrete totstandkoming van identiteit plaatsvindt. In het vervolg zal duidelijk worden waarom dit van belang is.

3. 'Intersectionality' en identiteit

De theorie van de *intersectionality* werd in 1989 geïntroduceerd door de Amerikaanse Kimberlé Crenshaw, een onderzoekster binnen de kritische theorie, gespecialiseerd in *critical race theory* en feministische theorie.¹⁰ Met de introductie van dit concept wilde ze 'the tendency to treat race and gender as mutually exclusive categories of experience and analysis' onder de aandacht brengen en in vraag stellen.¹¹ Crenshaw merkte immers het volgende fenomeen op: het is algemeen bekend dat een persoon van het vrouwelijke geslacht vaker wordt gediscrimineerd dan een persoon van het mannelijke geslacht en al evenzeer dat een persoon met een zwarte huidskleur vaker het voorwerp is van discriminatie dan een blanke; dit heeft bovendien als resultaat dat een blanke man het minst vaak gediscrimineerd wordt en een zwarte vrouw het vaakst.¹² Maar – en dit inzicht is nieuw – om de situatie van die laatste persoon op een kritische en correcte manier te beschrijven, is het niet voldoende om gewoon de optelsom te maken van de afzonderlijke discriminerende factoren, dat wil zeggen die van haar vrouw-zijn en haar zwart-zijn. Daarmee zou men immers tekort doen aan

de positie van die persoon in kwestie. Het feit dat ze vrouw is, versterkt namelijk de discriminerende factoren die ze sowieso al ondergaat omdat ze zwart is en vice versa.¹³ Dit is een blinde vlek die men niet alleen aantreft binnen de kritische theorie, maar die ook haar sporen nalaat in de wetgeving en in feite zelfs een algemene tendens is binnen de manier waarop wij naar discriminatie kijken. Om een adequate analyse te bieden van de positie waar de zwarte vrouw zich in bevindt en om de interacties tussen de verschillende discriminerende factoren correct te beschrijven, kan het niet volstaan om de theorie van rassendiscriminatie te combineren met die van de *gender studies*. Daarvoor is er nood aan een nieuwe theorie, en het is hiervoor dat Crenshaw het concept *intersectionality* introduceert.¹⁴

Leslie McGall definieert *intersectionality* in eerste instantie als volgt: ‘the relationships among multiple dimensions and modalities of social relations and subject formations’.¹⁵ Het gaat om het netwerk en de verhoudingen tussen de verschillende dimensies en modaliteiten die een rol spelen bij sociale relaties en de vorming van een subject. Dit is inderdaad de meest algemene invulling die men aan dit concept kan geven, zonder daarbij meteen de link te leggen met pejoratieve fenomenen als discriminatie of sociale ongelijkheid, waarvoor het concept uiteindelijk wel bedoeld is. *Intersectionality* wijst op het feit dat iemands sociale positie – die tevens ook een essentiële rol speelt bij de invulling van wie hij is, bij de totstandkoming van zijn subjectiviteit – bepaald wordt door een combinatie, een samenspel van verscheidene sociale factoren, zoals *gender* maar ook ras, afkomst, religie, klasse, seksuele voorkeur enzovoort. Bovendien – en daar wijst McGall op door ook het begrip *modalities* (dat wil zeggen: structuratieregels) in haar definitie op te nemen – werken die factoren op elkaar in: ze beïnvloeden en versterken elkaar in een bepaalde mate en niet elk element speelt een even grote rol in het geheel. Laten we deze definitie even illustreren aan de hand van Crenshaws *casestudy* van de zwarte vrouw: haar maatschappelijke positie – en bijgevolg ook de mate waarin ze het slachtoffer zal worden van discriminatie en geweld – wordt bepaald door een samenspel van factoren, zoals het feit dat ze een vrouw is en zwart, maar misschien ook omdat ze moslima is en van Ethiopische origine. De combinatie van haar vrouw-zijn en zwart-zijn vergroten de kans op discriminatie in een wereld van blanke mannen aanzienlijk, maar haar Ethiopische herkomst zal daar weinig aan bijdragen. In een Afrikaans land echter, waar ze zich bevindt tussen zwarte mannen, zou het feit dat ze van Ethiopische en niet van Somalische origine is, wel een enorm versterkende factor voor discriminatie kunnen vormen.

Na deze beknopte uiteenzetting van de betekenis van *intersectionality* wordt het al snel duidelijk wat er de relevantie van zou kunnen zijn bij het formuleren van

een kritiek op Huntingtons theorie van botsende beschavingen. Om zijn hypothese – die zich situeert op een globaal niveau – hard te maken, moet Huntington zich namelijk beroepen op een bepaalde notie van identiteit, die haar invulling ontleent aan het concrete, individuele niveau, aan dat waarmee personen zich daadwerkelijk identificeren. *Intersectionality* leert ons nu dat de identiteit van een individu een zeer complex gegeven is en niet zo maar bepaald wordt door één dominante factor. En dat is precies wat Huntington wel beweert: bij zijn indeling van de mensheid in beschavingen houdt hij slechts rekening met één criterium dat bepaalt met welke groep een mens zich op het meest globale niveau identificeert, namelijk dat van de culturele orde waartoe die persoon behoort. En dit criterium dacht hij bovendien enkel langs een verticale as: hij begint met culturele indelingen op het laagste, lokale niveau en loopt zo op tot het hoogste, mondiale level, dat van de beschaving. Welnu, de notie van *intersectionality* maakt ons duidelijk dat dit een zeer reductieve visie is op wat de identiteit van een individu bepaalt. Waarom zou een homoseksuele persoon uit de Zuid-Amerikaanse beschaving zich niet meer verbonden voelen met een andere homoseksueel uit de Japanse beschaving dan met een heteroseksueel uit zijn of haar eigen beschaving? Mensen bevinden zich op een kruispunt van verschillende assen, waarvan de beschaving of culturele orde waartoe ze behoren er slechts één is en niet noodzakelijk de meest dominante hoeft te zijn. Indien men mensen slechts op basis van dat ene gegeven gaat categoriseren en die indeling neemt als uitgangspunt voor een theorie over het verdere verloop van de wereldgeschiedenis, slaat men niet alleen de bal volledig mis, maar doet men ook onrecht aan de feitelijke situatie waarin mensen zich bevinden. Huntington lijkt de complexiteit van het gegeven ‘identiteit’ niet te erkennen. *Intersectionality* zegt niet dat cultuur en beschaving geen rol spelen bij de constitutie van iemands identiteit, maar dat het slechts één van de vele factoren is, en zeker niet de bepalende. Dat een zwarte vrouw uit de laagste klasse in de Verenigde Staten gediscrimineerd wordt, heeft amper iets te maken met het feit dat haar voorouders uit de Afrikaanse cultuur stammen, maar veel meer met het feit dat ze zwart is, en vrouw, en opgegroeid in de laagste maatschappelijke laag. Met andere woorden: indien men recht wil doen aan de complexiteit van iemands identiteit, moet men ook de andere dimensies en assen mee in rekening brengen. Die dimensies en assen kunnen wij – in contrast met Huntingtons *verticale* manier van denken – samenvatten onder de noemer *horizontale* assen; meerdere assen dus, omdat men niet alle gegevens – zoals ras en seksuele geaardheid – op dezelfde lijn kan stellen, en horizontaal, precies omdat ze niet op een hiërarchische manier gedacht kunnen worden zoals Huntington dat doet.¹⁶

Identiteit is geen singulier en monolithisch gegeven. Misschien is het zelfs beter om niet meer van onze identiteit (in het enkelvoud) te spreken, maar van onze ‘inescapable plural identities’, zoals Sen doet.¹⁷ Op die manier zijn we terug aanbeland bij de auteur die onze aandacht wekte voor deze blinde vlek in Huntingtons theorie: Amartya Sen, die het had over ‘the commanding power of a unique categorization along so-called civilizational lines’.¹⁸ In wat volgt zullen we hierop terugkomen en beargumenteren dat dit wel degelijk een gegronde kritiek is op Huntington. *Intersectionality* heeft ons immers enkel gewezen op de complexe invulling die de notie ‘identiteit’ nodig heeft, maar zegt nog niets over de consequenties daarvan voor een eventuele indeling van groepen mensen of – a fortiori – de mensheid, zoals Huntington dat doet. En dat is precies wat Sen ter sprake brengt. Hiermee brengen we de discussie terug op het globale niveau, waar Huntington ze situeert; de notie van *intersectionality* heeft echter duidelijk gemaakt dat de invulling die Huntington met zijn hypothese aan identiteit geeft, niet overeenkomt met diegene waarmee men concrete individuen kan beschrijven.

4. ‘Unique categorization’

‘Identiteit’ is dus complexer van aard dan Huntington laat uitschijnen. Natuurlijk weet Huntington ook dat mensen zich niet enkel identificeren met de beschaving waartoe ze behoren. Dat wordt reeds duidelijk wanneer hij zegt dat beschaving het hoogste/breedste niveau van identificatie is: ook op de lagere niveaus vindt er wel degelijk een – en misschien zelfs nog sterkere – identificatie plaats. Hij zal ook niet ontkennen dat personen van hetzelfde ras en geslacht of van dezelfde leeftijdscategorie en sociale klasse zich sterk met elkaar verbonden voelen. Het probleem schuilt in het feit dat Huntington er één gegeven uitpikt om de mensheid in te delen en te categoriseren, één gegeven dat hij als dominant beschouwt, één gegeven dat een doorslaggevende rol zal spelen in toekomstige loop van de geschiedenis. *Intersectionality* toonde aan dat dit inzicht niet kan kloppen. Iemands identiteit is een complex geheel van verschillende assen die elkaar kruisen en op zeer verscheiden manier op elkaar inwerken.

We hebben naar het concept van *intersectionality* verwezen om te verduidelijken wat Sen precies bedoelt wanneer hij zegt dat identiteit iets complexs is en niet met één gegeven ingevuld kan worden. De kritiek van Sen lijkt dus gerechtvaardigd te zijn: Huntingtons theorie is een typevoorbeeld van een visie die ervan uitgaat dat ‘the people of the world can be uniquely categorized according to some *singular and overarching* system of partitioning. Civilizational or religious partitioning of the world population

yields to a “solitarist” approach to human identity, which sees human beings as members of exactly one group’.¹⁹ Het is al te simplistisch om mensen in te delen op basis van één enkel criterium, of dat nu beschaving is of iets anders en of dat nu een botsing teweeg zal brengen of niet. Op dit laatste punt legt Sen overigens terecht veel nadruk: veel critici van Huntingtons hypothese brachten andere criteria naar voren die weliswaar een positiever toekomstperspectief met zich mee brengen, maar desalniettemin eenzelfde reductief uitgangspunt hebben als dat van *the clash of civilizations*; en dat geldt ook voor degenen die – op overtuigende wijze – beargumenteren dat het bestaan van verschillende beschavingen niet noodzakelijk in een conflict moet uitmonden.²⁰ Ook zij vertrekken immers vanuit een ‘unique categorization’ en dit brengt evenzeer het gevaar van conflict en geweld met zich mee: ‘[I]ndeed many of the conflicts and barbarities in the world are sustained through the illusion of a unique and choiceless identity. The art of constructing hatred takes the form of invoking the magical power of some allegedly predominant identity that drowns other affiliations’.²¹

Een belangrijke opmerking is hier echter op zijn plaats. Onze kritiek vertrekt in de eerste plaats vanuit de complexe invulling waaraan de identiteit van *individuen* behoefte heeft; Huntington was echter een politiek filosoof en dus in de eerste plaats bekommerd om het niveau van de staten en van grotere collectiviteiten. Zijn these van de botsing der beschavingen is dan ook bedoeld om aan te tonen wat er precies gebeurt wanneer deze supra-individuele entiteiten met elkaar in conflict komen, waar de breuklijnen zich precies situeren en welke richting de mondiale ontwikkeling zal uitgaan. Daarmee doet hij in feite geen enkele uitspraak over het individuele niveau en eigenlijk zou hij de these dat persoonlijke identiteit een uiterst complex gegeven is, volledig kunnen onderschrijven zonder daarbij zijn eigen hypothese op te geven. Hierbij is het echter van belang om in te zien dat Huntington, om zijn stelling hard te maken, er wel degelijk moet van uitgaan dat deze grotere entiteiten geconstitueerd worden door wat zich op het individuele niveau afspeelt. Wanneer hij poogt aan te tonen dat beschavingen zullen botsen, veronderstelt hij noodzakelijkerwijze dat de individuen tussen wie deze botsing zich zal afspelen, zich sterk genoeg met hun beschavingen identificeren om een botsing te doen plaats vinden. Het hogere niveau waarover Huntington uitspraken doet, is namelijk altijd parasitair op dit lagere niveau. Zonder individuen – wier identiteit dus door een complex amalgaam aan factoren geconstitueerd wordt – is het idee van een beschaving überhaupt een hol begrip. Wat wij hebben proberen aan te tonen, is dat het zogenaamde hoogste niveau van identificatie waar Huntington het over heeft, niet noodzakelijk ook politiek het meest dominante is.

Dit neemt echter niet weg dat het essay van Huntington ons iets belangrijks te vertellen heeft. Huntington brengt vast en zeker een aantal mechanismen op de voorgrond dat wel degelijk aan het werk is en waaraan we – zowel in ons dagelijkse leven als in de politieke filosofie – voldoende aandacht moeten besteden. Zoals hierboven reeds aangestipt, spelen beschavingen en culturele niveaus wel degelijk een rol in het bepalen van onze identiteit. Voor Huntington zal het als politiek filosoof ook wel vanzelfsprekend geleden hebben om precies op die factoren te focussen: ze lijken immers het meest relevant indien men een politieke theorie op mondiaal vlak poogt uit te werken. Wat wij hier hebben proberen te betogen, is echter dat net ook die andere gegevens – op de horizontale assen – een essentiële rol spelen bij het constitueren van iemands identiteit en *bijgevolg* ook hun plaats verdienen in een politieke theorie die precies vertrekt vanuit dat gegeven. Zelfs in een globale politieke theorie mag men er niet van uitgaan dat de rol van beschavingen altijd de dominante is en dat andere factoren slechts van een secundaire orde zijn. Bovendien is het zo dat, net zoals het soms tot een talen- of klassenstrijd komt, er wel degelijk een botsing tussen twee beschavingen kan plaatsvinden. Maar zoals er evenzeer bruggen gebouwd en compromissen gemaakt kunnen worden tussen verschillende taalgroepen en bevolkingslagen, zo hoeft het conflict tussen beschavingen niet de definitieve uitkomst te zijn, laat staan dat zij het verdere verloop van de wereldgeschiedenis zullen bepalen²².

5. Besluit

De titel van dit essay is ‘Beschaving en Identiteit’. Door deze beide gegevens van dichtbij te onderzoeken en nader te bepalen, hebben wij geprobeerd om een kritiek te geven op Samuel Huntingtons hypothese van *the clash of civilizations*. Hoewel de tekst van Huntington op een intuïtieve manier in zekere mate een correct beeld van de realiteit lijkt te bieden, is het zeer moeilijk om het volmondig met zijn stelling eens te zijn. Er lijkt iets aan te ontbreken, we krijgen het gevoel dat er ergens een blinde vlek in zit. Amartya Sen zette ons op het spoor om die te vinden: daar waar de meeste critici hun pijlen richten op de hypothese van een *botsing* tussen de verschillende beschavingen, wijst Sen erop dat de fout van Huntington reeds eerder plaatsvindt, namelijk bij het indelen van de mensheid in beschavingen en bij zijn uitgangspunt dat beschavingen een unieke en zeer wezenlijke rol spelen bij de constitutie van onze identiteit.

Om te verduidelijken wat Sen kan bedoelen met een complexere invulling van het gegeven identiteit, hebben we verwezen naar het concept *intersectionality*, dat

ontwikkeld werd binnen de *gender studies*. Het behoren tot een beschaving speelt weliswaar een rol in de constitutie van onze identiteit, maar allesbehalve de enige of de meest dominante. Mensen bevinden zich op een kruispunt van allerlei assen en dimensies die op elkaar inwerken en allemaal in een bepaalde mate een factor zijn in de totstandkoming van iemands identiteit. Indien men enkel de beschaving in rekening neemt om dit proces te beschrijven, doet men onrecht aan de feitelijke situatie waarin mensen zich bevinden. Het is een reductieve voorstellingswijze waarmee men zich bezondigt aan wat Sen de fout van een *unique categorization* noemt: het indelen van mensen op basis van één criterium en daarmee opperen dat de identiteit van een individu in belangrijke mate samenvalt met de beschaving waar hij of zij toe behoort.

Dat laatste blijkt dus incorrect: beschavingen en identiteit zijn twee gegevens die op een beperkte en subtiele manier met elkaar verbonden zijn. Ze hebben dus iets met elkaar te maken, maar niet in die mate waarop Huntington het ziet. Met dit *caveat* in het achterhoofd blijft het mogelijk om Huntingtons analyse te bestuderen en er elementen aan te ontleen die iets kunnen bijdragen tot een bredere studie van de factoren die onze identiteit bepalen; om zo hopelijk te komen tot een positiever en minder agressief toekomstperspectief dan hetgeen *the clash of civilizations* ons voorspiegelt.²³

Literatuur

- CRENSHAW, Kimberlé Williams, 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics', *University of Chicago Legal Forum*, 1989, pp. 139–67.
- CRENSHAW, Kimberlé Williams, 'Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color', *Stanford Law Review* 43 (1991), nr. 6, pp. 1241-1299.
- HUNTINGTON, Samuel Phillips, 'The Clash of Civilizations?', *Foreign Affairs* 72 (1993), nr. 3, pp. 22-49.
- MCGALL, Leslie, 'The Complexity of Intersectionality', *Signs* 30 (2005), nr. 3, pp. 1771-1800.
- SACKS, Jonathan, *The Dignity of Difference: How to Avoid the Clash of Civilizations*. London/New York: Continuum, 2002.
- SEN, Amartya, *Identity and Violence: The Illusion of Destiny*. London/New York: W.W. Norton & Company, 2006.
- YUVAL-DAVIS, Nira, 'Intersectionality and Feminist Politics', *European Journal of Women's Studies* 13 (2006), nr. 3, pp. 193-209.

Noten

1. Samuel P. HUNTINGTON, 'The Clash of Civilizations?', *Foreign Affairs* 72 (1993), nr. 3, pp. 22-23.
2. *Ibidem*, p. 22.

3. Zie onder meer SACKS, *The Dignity of Difference: How to Avoid the Clash of Civilizations*. London/New York: Continuum, 2002.
4. Amartya SEN, *Identity and Violence: The Illusion of Destiny*. London/New York: W.W. Norton & Company, 2006, p. 10.
5. Samuel P. HUNTINGTON, 'The Clash of Civilizations?', pp. 23-24.
6. *Ibidem*, p. 24.
7. *Ibidem*, p. 24; mijn cursivering.
8. *Ibidem*, pp. 23-24.
9. *Ibidem*, p. 24. Opvallend is dat Huntington religie steeds in zijn verticale als integreert en als een soort geografisch-gebonden, en zelfs bepalende factor beschouwt, terwijl religie ook een wezenlijke rol kan spelen op de horizontale as en voor collectieve identiteit kan zorgen over deze geografische indelingen heen.
10. Nira YUVAL-DAVIS, 'Intersectionality and Feminist Politics', *European Journal of Women's Studies* 13 (2006), nr. 3, p. 193.
11. Kimberlé W. CRENSHAW, 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics', *University of Chicago Legal Forum*, 1989, p. 139.
12. *Ibidem*, pp. 141-150.
13. Kimberlé W. CRENSHAW, 'Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color', *Stanford Law Review* 43 (1991), nr. 6, p. 1244.
14. Kimberlé W. CRENSHAW, 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex', p. 139.
15. Leslie MCGALL, 'The Complexity of Intersectionality', *Signs* 30 (2005), nr. 3, p. 1771.
16. We benadrukken dit onderscheid tussen horizontaal en verticaal omwille van de volgende reden. Huntingtons manier van denken is zeer hiërarchisch gestructureerd: hoe hoger het niveau, hoe omvattender het is. Zo omvat het niveau van de beschaving zowel de niveaus van de dorpen en streken als van de nationaliteiten en religieuze groepen die ertoe behoren. Voor identiteitsconstruerende factoren op de horizontale assen is dit het geval: homoseksualiteit valt niet onder heteroseksualiteit en vice versa; zij omvatten elkaar niet, maar zijn naast elkaar bestaande entiteiten.
17. Amartya SEN, *Identity and Violence*, 2006, p. xiii.
18. *Ibidem*, p. 10.
19. Amartya SEN, *Identity and Violence*, 2006, p. xii.
20. *Ibidem*, p. xvi.
21. *Ibidem*, p. xv.
22. Men kan zich natuurlijk afvragen of het argument dat wij tegen Huntington aanvoeren, niet ook tegen onze eigen hypothese kan worden uitgespeeld. Evenmin als beschavingen de dominante factor zijn in het totstandkomen van internationale conflicten, kan men dat zeggen van individuele, lokale identiteiten (hoe complex die ook mogen worden ingevuld). Wij willen hier dan ook benadrukken dat dit laatste ons inziens niet het geval hoeft te zijn; het is eerder de vraag of er überhaupt één bepalende factor voor toekomstige internationale conflicten kan worden aangedragen. Met onze nadruk op de complexiteit van identiteit hebben wij slechts willen betogen dat Huntingtons positie onhoudbaar is, zonder daarbij een alternatieve theorie over globale conflicten naar voren te schuiven.
23. De auteur zou graag dr. Anya Topolski willen bedanken voor haar uitgebreide commentaar op een eerdere versie van dit manuscript.